

PREMISE LA O CERCETARE A ZONEI ETNOGRAFICE BĂUȚAR-MARGA (CARAȘ-SEVERIN)

Băuțar și Marga sînt două așezări de o deosebită însemnătate etnografică. Privită separat, comuna Băuțar¹, compusă din satele Băuțar, Cornișor și Prevecior se găsește în coluțul de nord-est al județului Caraș-Severin, ca așezare limită înspre județul Hunedoara.

Hotarul comunei Băuțar se întinde pe culmile Munților Poiana-Rusca, spre nord, și culmile Munților Tarcu, spre sud. Culmile muntoase se desfășoară de o parte și de alta a Văii Bistrei și ating înălțimi de 400—1900 m. Rîul Bistra traversează teritoriul comunei Băuțar de la est la vest, prin zona centrală a lui, primind pe stînga piriul Nermeș, iar pe dreapta Cornișorul.

Vatra satului se desfășoară de-a lungul Bistrei, este îngustă și ocupă fișii de o parte și de alta a drumului național Caransebeș—Hațeg. Rîul Bistra intră în localitate venind dinspre est și parcurge Băuțarul pe o lungime de 5 km.

Structura vetrelor de sat, a satelor componente ale comunei Băuțar are o caracteristică specifică: sînt exagerat de mari. Vatra satului Băuțar are o lungime de peste 5 km. și o lățime de 500 m; Bucova se întinde pe o lungime de 4 km; Conișorul atinge 2,5 km. Gospodăriile sînt răspîndite pe o întindere ce însumează aproape 10 km.

În lucrarea noastră am însemnat ulițele satului Băuțar² după nu-

¹ În cadrul cursului de specializare care a avut loc între 18 octombrie — 7 noiembrie 1971, la Caransebeș, s-a făcut și o aplicație practică cu tema „Cercetarea unei zone geografice cu depistări de obiecte de însemnătate etnografică” și organizarea la Caransebeș a unui muzeu etnografic județean. În timpul scurt, cit ne-am găsit pe teren, unde rolul principal era depistarea și achiziționarea de obiecte muzeistice de interes etnografic, într-o privire de ansamblu am încercat să surprindem pe viu, fără o bibliografie prealabilă, în conformitate cu realitatea, liniile principale etnografice privind zona Marga—Băuțar, fixînd cîteva premise pentru o cercetare viitoare. Datele pe care le prezentăm în lucrare cu privire la Băuțar au fost scoase din „Dosarul de sistematizare al comunei”, exemplarul 2, aflat în Arhiva Consiliului popular al comunei Băuțar.

² Deși localitatea are o întindere atît de mare, am putut totuși în șase zile cite am avut la dispoziție să culegem multe informații, cu privire la ansamblu, care să ne permită să fixăm cîteva premise în opera de cercetare științifică a comunei Băuțar.

mirea lor tradițională, cu încercarea de a explica aceste numiri în înțelesul lor simbolic sau istoric³.

Cele mai multe dintre aceste ulițe au primit numele după familiile care le locuiesc: Ulița Obrejeni, Ulița Gulicioni, Ulița Luțoni (de la familia Luță), Ulița Varani, Rudăreasca (de la piriul cu același nume), Zăponi (de la familia Zepa, venită din Ardeal), Frasina, uliță populată cu țigani (odinioară exista aici o pădure de frasin dispărută prin tăiere de către meșterii rotari care au folosit lemnul lucrind roți pentru căruțe). Ulița Bugarii, Ulița Păuneștii (de la familia Păunescu), Zăvoeni, uliță care trece prin Zăvoaie, Ulița Anghelonii și Ulița Ursulești (pe ulița aceasta trăia altădată neamul lui Miron Ursu, al Ursuleștilor, care s-a stins, dar ulița le-a păstrat numele.).

Din informațiile orale s-au înregistrat și numiri de uliți ca acestea: Ulița „Radomila“, Ulița „Gura Popii“, Ulița „Stîrniei“, Ulița „Corni“, Ulița „Gura Stîrniei“ etc. Aceste numiri își au originea în situații diferite, după cum ni le prezintă localnicii, în modul următor. Pentru Ulița „Radomila“, tradiția se oprește la o legendă pe care o transcriem pentru semnificația ei socială: doi tineri, Radu (fiu de nobil) și Mila (fiică de iobagi), prinși într-o prietenie strînsă, fiind din straturi sociale diferite, neputînd ajunge la actul căsătoriei din cauza diferenței de clasă, în disperare, au pecetluit legătura lor aruncîndu-se de pe o stîncă, murînd în aceeași clipă, în același loc, care de atunci s-a numit Radu—Mila („Radomila“, rotunjită de vocabularul popular). Ulterior, punctul acestei întîmplări a impus numele lui uliței care trece prin acel loc.

Dar, dacă numele uliței „Radomila“ primește o explicație incertă, „legendară“, alte numiri de uliți din satul Băuțar apar pe un fond toponimic. Ulița „Gura Popii“ și-a căpătat numele de la un piriiaș care se numește, pur și simplu, Popa, iar ulița așezată la „gura“ acestui piriu a devenit „Gura Popii“.

Ulița „Stîrna“ și-a căpătat numele de la aspectul stîncos a locului pe unde trece această uliță, întrucît termenul geografic de „stîrnos“ nu înseamnă altceva, în limbajul local, decît stîncos.

Ulița „Corni“, din satul Băuțar, toponimic, își are originea în specia silvică „corn“, lemn de esență tare. Pe locul unde se întinde ulița „Cornilor“ se afla, altădată, o pădure în care predomina „cornul“ (pădurea de corni). De la această pădure dispărută, prin tăiere, s-a ivit numele uliței care traversează întinderea fostei păduri.

Ulița „Gura Strîmbii“ a luat numirea, în același mod, ca și „Gura Popii“. Aici este vorba de un piriu Strîmba, care ia naștere din unirea a două piriiașe: Cirna și Micota. Ulița de la gura acestui piriu s-a numit „Gura Strîmbii“.

Dar întîlnim la Băuțar și altfel de toponime. Unul din acestea ne arată că vatra Băuțarului n-a fost întotdeauna pe locul de azi. Cea

³ Unul din cei mai de seamă informatori ai noștri a fost Nicșoni Gheorghe, localnic în vîrstă de 50 de ani. De la acest informator, am putut înregistra numele de uliți, așa cum le spun localnicii, numiri de locuri și multe tradiții legate de nota omului din Băuțar.

dintii aşezare a Băuțarului a fost ceva mai sus, către culmi, la poalele muntelui „Dosul Rîpelor“. Faptul acesta ni-l indică toponimicul „La Sat“, pe care-l întâlnim în drum spre Băuțar. Aşezarea Băuțarului de o parte şi alta a şoselei naţionale Caransebeş—Haţeg s-a produs mult mai târziu. În vorbirea curentă a populaţiei din Băuțar auzi deseori spunându-se „merg la sat“, deşi nu mai există azi nici o construcţie, nici o casă de locuit. La suprafaţa terenului nu se mai găseşte nici un indiciu de sat. A rămas doar toponimicul „la Sat“. Pe locul fostului sat, azi, sînt terenuri de păşune, de arătură, terenuri de plantaţii. Numai toponimicul certifică vechea vatră a satului Băuțar.⁴

Ieşind din vatra satului şi continuînd catalogarea unor toponimice, pe restul hotarului Băuțar apar numiri de locuri care merită să ne oprim asupra lor, căci prin ele se explică multe situaţii locale. Aşa, de pildă, pe hotarul comunei Băuțar apare, pentru o culme de munte acoperită cu pădure, toponimicul „Muceha cu Ciungi“. Numirea pare curioasă, dar toponimicul, după cum explică localnicii, îşi trage originea de la faptul că înainte de a se fi dezvoltat aici actuala pădure, fusese, în locul ei, o altă pădure, ce s-a tăiat în întregime, rămînînd pe culme, pentru o perioadă de timp, doar „cioturile“ cărora în limbaj local li se spune „ciungi“. Pădurea s-a regenerat, dar toponimicul a rămas.

O poiană cu un lac în centru, în jurul căruia creşte o iarbă mărunţă, grasă, bună pentru oi, mult căutată de păstori, este numită „Lăcşor“, (<Lăpşor—lăptişor, de la lapte, nu lăcşor, de la lac) din pricină că oile care pasc aici dau lapte mult şi bun, deşi profesorul Tămaş Trandafir din Marga ne informează că în locul numit există (exista) un mic lac.

Pe o linie de contact între hotarul comunei Băuțar şi hotarul comunei Marga apare un alt toponimic care merită multă atenţie: „Poiana Primez“. „Poiana Primez“ stă ca un punct de graniţă între trei plaiuri. „Poiana Primez era şi este încă un loc de întâlnire vestit în munţii băuțarilor şi ai mărganilor. Aici îşi dădeau întâlnire păstorii care păşteau numeroase turme de oi ... „ne întâlnim în Poiana Primez“⁵. Pe cele trei plaiuri care se leagă de „Poiana Primez“, sînt aşezate şi azi stîmile oierilor din Băuțar şi Marga.⁶ În limbajul celor două sate, „Primez“ înseamnă gardul care separă două proprietăţi. Gardul cînd este aşezat la uliţă constituie o „împrejmuire“ pur şi simplu, dar, dacă este aşezat între două vecinătăţi, atunci el devine un „primez“, limitează întinderea celor două proprietăţi. Prin funcţia asemănătoare, poiana care separă cele trei plaiuri, în

⁴ La satul Băuțar distingem două părţi: Băuțarul de Jos şi Băuțarul de Sus. Băuțarului de Jos i se mai spune şi „Ciuleni“, aceasta din pricină că gospodarii din această parte a satului au „exploatat“ în comun o pădure cumpărată de un grof din satul „Ciuleni“. Pentru acelaşi motiv şi Băuțarului de Sus i se mai zice şi „Năsoleni“, căci şi gospodarii din această parte a satului au „exploatat“ în comun altă pădure cumpărată de alt grof din satul „Năsoleni“.

⁵ Băuțarii îşi aveau stîne aşezate şi-n alte locuri, cum sînt „Dealul Mesteacănului“, „Dealul Strîmbului Mic“, „Pe Vale“, „Dosul Beichi“, în „Poiana Veratic“ sau „La Gropi“.

⁶ Informatorii ne citează cîteva stîni vestite ale unor oieri care trăiesc şi azi: Stîna lui Beg Samoilă, Stîna lui Preda Ion, stîna lui Grozav, stîna lui Olaru etc.

munții băuțarilor și ai marganilor, a căpătat numele de „Primez“ (Poiana Primez).

Populația comunei Băuțar⁷ în toate satele componente se grupează în 1017 gospodării, constituite și ele, la rindul lor, din una-două și trei familii.

Evoluția numerică a populației, urmărită după recensămintele din ultimii 40 de ani, apare cu o oarecare scădere.

O explicație a acestei scăderi o constituie faptul că unii din locuitorii comunei pleacă către centrele industriale din apropiere (Oțelul Roșu). Privită sub aspectul „compozițional“ al familiilor din gospodării, în satele comunei Băuțar apar tipuri de gospodării cu una, două și trei familii⁸.

Cîteva exemple luate nominal ne sînt edificatoare: în satul Cornișor, gospodăria lui Stăncioiu Gheorghe apare cu o singură familie, dar gospodăria lui Silvestru T. apare cu două familii (familia lui Silvestru T. și familia ginereului său Voin Groza). În satul Prevecior, gospodăria lui Balintoni Petru se prezintă cu o singură familie, în schimb gospodăria lui Avrănescu Ignat apare cu două familii (familia Avrănescu Ignat și familia fiului său căsătorit, Avramescu Gheorghe). În satul Bucova, gospodăria lui Albulescu Trandafir apare cu o singură familie, dar gospodăria lui Crăciunescu Nicolae apare cu două familii, Crăciunescu Nicolae și familia lui Iovănescu Ion (ginere), capul familiei fiind Crăciunescu Nicolae.

În Bucova s-au putut depista gospodării și cu trei familii. Așa se prezintă, de pildă, familia lui Iliu Ioan. Aici apar familia Iliu Vidu, n. 1893, familia Iliu Ion (capul gospodăriei), n. 1908 și familia Iliu Viorel, n. 1935. În gospodăria lui Iliu Ioan trăiesc patru generații de oameni.

În satul de reședință — Băuțar — apar, la fel, gospodării cu una și cu două familii, cum sînt, spre exemplificare, gospodăria lui Aglicer Pompei, cu o singură familie, dar gospodăria Nedeloni Ion cuprinde două familii. Tipul acesta de gospodării cu una, două și trei familii se repetă de multe ori în satele comunei Băuțar.

Casele în care trăiesc familiile din satele comunei Băuțar, după materialele de construcție sînt în proporție 52% din cărămidă arsă, 24% construite din lemn, 14% din piatră și 10% din cărămidă nearsă.

Sub aspectul onomastic, satele din Băuțar prezintă nume de un deosebit interes pentru istoria familiilor. În Cornișor predomină numele Stănconi, Văsiloni și Mereoni. În Prevecior apare frecvent onomasticul Tămaș, iar în Bucova se înscriu nume ca Albulescu, Văsiloni, Săndulescu, Ilincar, Meran, Iliu și Mihăilean. La Băuțar apar nume de familii ca Bulgar, Jercan, Poliță, Obrejan, Tămășilă, Silvășan, Opruț, Tușteanu, Agliceru și Maciovan.

Pentru modul de folosință al teritoriului statisticile din Arhiva Con-

⁷ Datele cu privire la numărul populației au fost culese din Arhiva Consiliului popular al comunei Băuțar, evidența statistică pe anul 1971 și registrul agricol pe același an.

⁸ Familia înțeleasă în sens restrîns : părinții și copii.

siliului popular comunal la data cercetării⁹ ne indicau următoarele valori: 358 ha. arabil, 358 ha. pășuni, 3906 ha. fineață, 74 ha livezi și vegetație forestieră 11.956 ha.

Creșterea animalelor mari și mici¹⁰, agricultura și pomicultura constituie ramurile economice de bază pentru populația Băuțarului. În cadrul ocupațiilor apar unele meșteșuguri populare, cum sînt dulgheria, rotăria, tîmplăria, cojocăritul și tot așa se găsesc aici abagii și fierari.¹¹

În satele din Băuțar, ca premiză etnografică de mare valoare științifică apar nedeile, praznicile de familie, „strigătul fetelor“ în joia mare, obiceiuri legate de actul căsătoriei¹², ceremonialul de la înmormîntări unde apar bocitoarele și, în sfîrșit, „măsuratul oilor“, manifestare ciobănească ce se desfășoară cu mare însuflețire la 22 mai al fiecărui an, în Munții Băuțarului.

Cu însemnarea premiselor privind etnografia Băuțarului să trecem în comuna Marga, a doua așezare care a intrat în sfera cercetărilor noastre. Dar ca să mergem de la Băuțar la Marga trebuie să trecem peste pîriul Nermeș. În trecut acest pîriu a separat două formațiuni economice cu totul diferite: „comunitatea de avere“ a satelor bănățene, grănicerești, de „composesoratele“ organizate în satele din Ardeal.

Pe o linie care unește satul Marga de satul Vama Marga se separă Banatul de Ardeal. Mărganii se simt bănățeni și băuțărenii se simt ardeleni. Acest fapt capătă în cercetarea etnografică o valoare excepțională. Capătă valoarea unei premize de încrucișări de fapte și tradiții ce trebuiesc avute în vedere la definirea etnografică a microzonei Marga—Băuțar.

Așezată în culoarul Bistrei, în partea superioară a ei, comuna Marga este limitată, din punct de vedere fizico-geografic, la nord de culmea „Merea“ a ramificației sudice din Masivul Poiana Ruscă, la sud de culmile „Măgura-Zănoagă“ și „Sturul“, aparținînd Masivului Țarcu, la est de riul Nermeș, la vest de satul Voislova, de care o desparte „Dealul lui Curteanu“ și „Slatina“, vatra satului avînd o lungime de 1,5 km.¹³

⁹ Indicii prezentați în registrul agricol la data cercetării (oct.. 1971).

¹⁰ Vezi nota 5.

¹¹ Dulgheri: Merean Simion și Geama Petru; rotari: Preda Petru și Opruț Vidu; cojocari: Verandu Zaharia, Alboni Magdalena și Mîrza Axente; abagii: Raca Gheorghe și Bucșaru Gheorghe; fierari: Stanciciu Domnosie și Raca Ion.

¹² Tămășila Roman (75 ani) din satul Marga povestește că în anul 1915, la o nuntă în satul Bucova, la care a participat ca „nuntaș“ li s-a servit țuică (rachiu) în blide de lemn și se „bea cu lingura. Se bea țuica cu lingura din blind de lemn, un ceas, două, fără să se mînce, după o oră sau două venea și mîncarea și, de aci încolo mîncîci și beai“. Și tot Tămășila Roman ne-a comunicat că și la nunta dînsului, care a avut loc în anul 1918, în satul Marga, cînd a mers cu nuntașii la nănași, după obiceiul locului li s-a servit țuica tot în blide de lemn.

¹³ Pentru satul Marga cercetările noastre ne-au fost mult înlesnite de informațiile profesorului Tamaș Trandafir (T.T.), un distins cadru didactic din localitate, care ne-a pus la dispoziție, cu generozitate, monografia (fizică, economică și geografică) a satului Marga, în manuscris. Din această monografie am spicuit multe date de interes geografic și istoric.

Ca punct de orientare în așezarea geografică, Marga se află la distanța de 33 km de Caransebeș, la 12 km de Oțelul Roșu, iar în părțile de est la o depărtare de 14 km față de „Porțile de Fier“ ale Transilvaniei“, la 23 km de Sarmizegetusa și 40 km de Hațeg.¹⁴

Hotarul natural al comunei Marga se găsește așezat pe cele două terase sudice ale râului Bistra și pe dealurile submontane ale masivelor înconjurătoare¹⁵. Vatra satului, cu suprafața de 1,75 km², este așezată pe terasa sud-vestică a râului Nermeș, la o altitudine de 395 m.¹⁶ Teritoriul comunei Marga are un relief cu mare fragmentare, cota maximă fiind în vârful Sturu (1870 m) și cota minimă (205 m) în valea râului Bistra.¹⁷

Așezată pe unul din drumurile de legătură între Banat și Ardeal, prin pădurile bogate, prin pășunile întinse și lanțul de munți care o înconjoară zona Marga a constituit dintotdeauna un teritoriu prielnic așezărilor omenesti.¹⁸

În trecut, vatra satului Marga nu era pe locul unde se află azi, ci pe văile din jur: „Valea Nermeșului“, „Valea Mînzului“, „Mărguța“, avînd centrul în obîrșia acestor văi, „Dealul Tocii“¹⁹. În vremea administrației grănicerești, satul Marga se instalează pe actuala vatră, casele, retrăgîndu-se de pe văi, se așează pe două rînduri, frumos aliniate, așa cum le vedem și azi. Tot atunci, satul a primit organizarea grănicerească în cadrul „comunității de avere“.

Din cele spuse pînă aici se reține faptul că numele satului vine de la așezarea sa de margine (Marga).²⁰

Pînă în anul 1877, de la biserica ortodoxă, așezată, azi, în mijlocul satului Marga, înspre șoseaua națională Caransebeș—Băuțar—Hațeg — nu exista nici o casă. Biserica ortodoxă era, pe atunci, o construcție de margine a satului. De la biserică înspre munte pornea o uliță dreaptă care se numea „Văleni“. O altă uliță care mergea de la actuala construcție a Căminului cultural spre Muntele Obîrșia Mînzului, se numea „Mînzeni“, iar o a treia uliță purta numele „Mărgeni“, acum i se spune Mărguța. Satul era băgat pe trei vilcele care se adunau în punctul unde se găsește azi²¹ Consiliul popular al comunei Marga. După 1877, Marga s-a lungit, de la primărie spre șoseaua națională, cu case noi construite din lemn.

Marga, ca și Băuțarul, s-a dezvoltat după un sistem de uliți cu numiri vechi. Le-am identificat mergînd cu unii informatori dinspre șoseaua națională spre Consiliul popular — Căminul cultural — biserica

¹⁴ *Ibidem.*

¹⁵ *Ibidem.*

¹⁶ *Ibidem.*

¹⁷ *Ibidem.*

¹⁸ *Ibidem.*

¹⁹ Locul unde se bătea toaca pentru a aduce la cunoștință oamnelor diverse știri.

²⁰ Vezi nota 18.

²¹ Inf. Agliceriu Vidu, 63 ani, Marga.

ortodoxă și mai departe înspre munte. Astfel, am însemnat ulițele „Toșcu“, „Dricul Stîrniei“, „Pilu“, „Crișan“, „Găicini“, „Sub Dos“, „Tonerăcu“, „Parcene“, „Mărguța“, „Progade“ (ulița cimitirului), „Pemu“, „Tătar“, „Chioru Dascălu“, „Ghermalasu“, „Ulița lui Chichi“, „Bobala“, „Brata“, „Arjocani“, „Iancu“ și „Ulița Nermeș“ care se continuă cu un drumeag ce merge pînă la izvoarele Nermeșului.²²

Și pe hotarul comunei Marga apar o serie de toponime, unele în zona muntoasă a satului, cum sînt „Muntele Dumbrăvița“, „Muntele Muchia cu Aluni“, „Obirșia Minzului“, „Lolaia“, „Marga“, „Valea Rea“, „Capul Măgurii“, altele în locurile deschise, ca „Poiana Lozari“, „Fintinele“, „Solomonu“, „Colibița“, „Certeju“, „Mărguța Mare“, „Mărguța Mică“, „Dealul lui Pășulică“, „Măgulice“, „Bănila“, „Subdosu“, „Corcănile“, „Maciștea“, „Slatina“, „Pîriul cu Cernele“, „Suvării“, „Dricu Stîrniei“, „Măstăcan“, „La Colnic“, „Lunca Mare“. Iată o bogată toponimie locală care însemnează un șir lung de premize pentru cercetarea etnografică.

Între cele două sate, Băuțar și Marga, supuse cercetărilor noastre, în vederea depistării unor obiecte pentru Muzeul etnografic de la Caransebeș, apare un toponim dintre cele mai interesante: „Cîmpul Băuțarilor“ sau „Cîmpul Mărganilor“. Tocmai această numire dublă a aceleiași formațiuni geografice ne-a atras atenția.

Cînd să pornim din satul Marga spre a merge în Băuțar să ne informăm de drumul cel mai scurt de la Marga la Băuțar, mărganii se spuneau: simplu, pe jos, treceți „cîmpul Băuțarilor“ și într-o jumătate de oră sînteți la Băuțar²³. Cînd, după ce am terminat lucrul în Băuțar, spre seară, o seară cu nori grei care a doua zi ne-a adus o zăpadă ca în toiul iernii, arătînd oarecare semne de îngrijorare, gîndindu-ne la înapoierea noastră la Marga, primarul și secretarul comunal²⁴ ne spuneau liniștitor: „nu trebuie să vă îngrijiți că doar treceți «cîmpul Mărganilor» și într-o jumătate de oră sînteți la Marga“. Același platou care în ideea populației locale este un „cîmp“ poartă numirea, după unghiul sub care-l privești sau după sensul care-l străbați. Dacă-l privești din Băuțar sau îl parcurgi de la Băuțar la Marga el se numește „Cîmpul Mărganilor“, dacă, dimpotrivă, îl privești de la Marga la Băuțar, el se numește „Cîmpul Băuțarilor“.

Problema populației, în cazul comunei Marga, privită în perspectivă istorică, o putem urmări pe o perioadă de 100 de ani.²⁵ În acest caz, „mișcarea populației“ apare după o curbă, care începe la 1869 cu 1459 persoane, curbă cu maxime și minime, precizîndu-se la 1970 cu 1560 persoane. După datele care ne-au fost puse la dispoziție de către Consiliul popular Marga, comuna apărea, la data cercetării²⁶, cu 408 gospo-

²² Aici vatra satului este foarte pietroasă, de aceea locuitorii acestei părți din sat și-au împrejmuit gospodăriile cu ziduri de piatră, fără mortar — zid sec.

²³ Inf. Vasiloni Zachel, dascăl bisericesc în Marga.

²⁴ Primar, Săvulescu Ion; secretar Jercău Ion.

²⁵ Vezi nota 18.

²⁶ Începutul lunii noiembrie 1971.

dării, din care 387 în satul Marga și 21 în satul Vama Marga, plus 25 de sălașe.

Numărul populației se ridică la 1560 locuitori grupați: 1465 în satul Marga și 95 în satul Vama Marga. Gruparea familiilor în gospodării se împarte în trei categorii: 35 de gospodării cu o singură familie, 343 gospodării cu două familii, 30 gospodării cu câte trei familii.

Sub aspect genealogic, în majoritatea gospodăriilor trăiesc câte trei sau patru generații. Dar sînt numeroase cazurile cînd trăiesc în aceeași gospodărie cinci generații. Așa, de pildă, se prezintă situația în gospodăria lui Mihuț Gheorghe, unde trăiesc cinci generații. Dar aspectul cel mai îmbucurător la populația din comuna Marga îl constituiesc cazurile de longevitate care sînt numeroase. Multe persoane din Marga depășesc vîrsta de 81 de ani, ajung pînă la 90 de ani și unii dintre ei trec peste această vîrstă. În aceste situații se găseau la data cercetărilor: Căciulesc Gheorghe, Adam Nicolae, Beg Lazăr, Beg Lidia, Novac Martin, Preda Lidia, Ionuț Floarea, și Tămaș Firuța. Cel mai bătrîn om din sat tăia în casa cu numărul 76, Căciulesc Ianăș, care împlinise 96 de ani.

Legate de familie, cercetările noastre s-au îndreptat în comuna Marga, spre deosebire de Băuțar, și către actul căsătoriei, urmărind în acest scop mișcarea cercurilor matrimoniale. Cu registrul de căsătorii în față pe o perioadă de 40 de ani (1930—1970), cercetîndu-se 582 acte de căsătorie, sub unghiul satului de origine a celor doi căsătoriți, s-a ajuns la concluzia că marea majoritate a căsătoriilor s-au efectuat pe plan local, în interiorul satului Marga. În satul Marga s-au înregistrat foarte puține imigrări matrimoniale și atunci cînd ele s-au produs au venit de pe o rază mică, au venit din satele din jurul comunei Marga și anume Voislova, Băuțar. Căsătoriile din satul Marga au un foarte pronunțat caracter endogamic, de aceea, în cercetarea arborilor genealogici, se constată, la căsătorii, legături foarte apropiate de rudenie. Dar la capitalul populației,²⁷ satul Marga prezintă o variantă și mai interesantă la aspectul onomastic. Evident că și în satul Marga fiecare persoană poartă un nume de familie și altul de botez (nume și prenume) dar, alături de acestea, tot omul mai poartă și o „poreclă” pe care purtătorii ei nu ți-o pot explica, dar fiecare persoană este mai cunoscută prin această poreclă, decît prin numele pe care-l are înscris pe actul de identitate. Neamul (nemenia) nu se cunoaște după numele de familie cum ar fi firesc, ci după poreclă.

Făcînd o catalogare a numelor, mai întîi a numelor de familie, în Marga apar mai multe nume cu rezonanță arhaică cum sînt: Preda, Mihuț, Beg, Poliță, Stioapa, Tolciș, Minzu, Tămășilă, Margan, Bucuman, Opruț, Grozav, Obrejan, Moica, Jurma, Pascu, Maran, Frenț, Tămaș, Boldea, Farcaș, Aglicer, Boran, Isuf, Lațcu. Cu același iz arhaic apar și numele de botez (prenume) pentru bărbați: Lazăr, Simion, Damian, Iova,

²⁷ Gradele de rudenie se stabilesc în raport cu capul de familie.

Afilon, Iosuf, Firicel, Șofron, Trandafir, Serafin, Vizante, Sămoilă, Rusalin, Artimie, Voin, Solomon.

Dar mai semnificative decât numele și prenumele apar la populația satului Marga porecele. Sînt mai semnificative porecele fiindcă prin ele se definește „nemetenia” și în același timp prin ele se stabilește mai exact identitatea omului așa cum este cunoscut el în sat. Lista porecelor, așa cum ne-au dat-o mulți informatori²⁸, se completează după cum urmează: „Chivăranii”, „Ploioneștii”, „Lolonii”, „Caramentonii”, „Țîrlonii”, „Tătăronii”, „Căciuleștii”, „Trăilonii”, „Bonfeștii”, „Mînzonii”, „Găinonii”, „Pășulicii”, „Isufeștii”, și „Miclea”. Porecele apar direct din înscririle, în legăturile de neam. În acest sens demonstrăm faptul, examinînd desfășurat genealogia familiei Gheorghe Mihuț, om de 32 ani, cap de gospodărie (familie) cu care, răspunzînd întrebărilor noastre, am putut desfășura descendența familiei sale pe un arbore de cinci generații, cu fixarea legăturilor de neam:

Adam Domnosie (Dăscălești) + Beg Lidia²⁹ (Pocăioni)

copii (2):Marița și Floarea

Marița (Dăscălești) + Margan Nicolae (Ștefănoni)

Copii:(1):Ion

Ion (Stefoni) + Toltiș Ana (Firuțoni)

copii (2):Floarea și Marița

Floarea (Stefoni) + Grozavu Ion (Miclea)

copii (1) Ion (Miclea) — necăsătorit

Marița (Stefoni) — necăsătorită

Floarea (Dăscălești) + Mihuț Noe (Țîrloni)

copii (1):Domnosie Mihuț (Dăscălescu — tatăl inf.)

Domnosie Mihuț (Dăscălești) + Adam Elena (Bocerei)

copii (2):Gheorghe și Noe

Gheorghe (Dăscălesc inf.) + Poliță Ana (Pasat)

copii (2):Noe (necăsătorit) și Nosu (necăsătorit)

Noe (Dăscălesc) + Grozav Ilca (Boanfă)

copii (1):Mihuț Mihai (necăsătorit).

Dacă urmărim cu atenție genealogia lui Gheorghe Mihuț (Dăscălești) înțelegem bine legăturile de neam care se fixează prin porecle, așa cum se petrec matrimonial faptele în satul Marga.

Beg Lidia (azi bătrînă de 92 de ani) prin căsătorie trecînd în casa lui Adam nu s-a prins în neamul lui Adam, așa cum este poreclită

²⁸ Prof. Tămaș Trandafir, Agliceriu Vidu și Mihuț Gheorghe, Tămaș Nicolae, primarul comunei Marga.

²⁹ Semnul „+” arată dacă s-a produs o „ginerire” sau a fost adusă nora în casă; arată totodată în ce „nemetenie” s-a fixat familia nou întemeiată.

familia Adam. După căsătorie ea și-a părăsit nu numai numele de familie, ci și „porecla“ sub care era cunoscută pînă aci („Pocăioni“), poreclă pe care și-ar fi păstrat-o dacă Adam Domnosie s-ar fi „ginerit“, trecînd în casa lui Beg Lidia, devenind el integrat în neamul „Pocăionilor“.

Floarea, a doua fiică a lui Domnosie (Dăscălești), se căsătorește cu Mihuț Noe din neamul „Țirlonilor“, dar Mihuț Noe nu-și aduce mireasa în casa lui, ci trece dînsul în casa Floarei („Dăscălești), se „gînereste“ și prin aceasta a devenit el „Dăscălesc“. Prin căsătorie Mihuț Noe și-a păstrat numele și prenumele dar și-a „pierdut neamul, el nemaifiind din neamul „Țirlonilor“, ci din neamul „Dăscăleștilor“.

Domnosie Mihuț, căsătorit cu Adam Elena, din neamul „Bocereilor“, deși, firesc se trage din neamul „Țirlonilor“, a devenit „Dăscălesc“ după porecla mamei. Descendenții săi (Gheorghe Mihuț, informatorul nostru care rămîne în casa părintească) își păstrează și numele și porecla prin care ei sînt cunoscuți, dar Noe Mihuț, fratele său, care prin căsătorie trece în casa lui Grozav Ilca („Boanfă“) își pierde porecla și el este cunoscut de aici încolo ca „Bonfesc“, nu „Dăscălesc“. (Noe „al lui Boanfă“, nu Noe „a Dăscăleștilor“).

Aceasta este marea semnificație a poreclelor din satul Marga. Fixează identitatea persoanelor și stabilește neamul din care persoana respectivă face parte. După locul unde se așează familia într-o gospodărie sau alta, din cele două neamuri care se încrucișează, se fixează și neamul sub aspect social-cognitiv.

Profesorul Tămaș Trandafir, cercetînd arhiva bisericii Marga, a desprins faptul că în anul 1740 satul Marga avea 44 de case, fără precizarea numărului de locuitori. Aceste case erau așezate pe văile din jurul satului de azi. Între anii 1769—1800 se aflau 148 case cu 1265 locuitori. În epoca următoare satul apare pe altă vatră, vatra actuală a satului Marga. După documente, în anul 1874 Marga număra 480 case, cu 1696 locuitori. În anul 1930, în comună erau 420 case cu 1813 locuitori, număr ce a scăzut, după cel de-al doilea război mondial la 386 case; aceasta ca o consecință a faptului că majoritatea familiilor au unul sau doi copii care, prin căsătorie, rămîn în gospodăriile părintești — a soțului sau a soției — desființîndu-se unele gospodării și demolîndu-se unele case. Dar numărul de case s-a micșorat datorită faptului că în multe gospodării trăiesc două-trei familii din același neam.

Marga, ca toate satele țării, merge către modernizarea casei de locuit după stilul urban⁹⁰. Dar Marga păstrează totuși, cîteva exemplare de „locuință arhaică“ pe care o urmărește cu deosebit interes cercetarea etnografică. În Marga, totuși mai găsim un număr de case vechi construite după o arhitectură specific locală, din care catalogăm cîteva:

⁹⁰ Astăzi (data cercetării) din 435 de gospodării, aproximativ 35 de gospodării ar mai fi fără șifonier, fără studio și mobilier adecvat lor. Casele nou construite și-au schimbat arhitectura tradițională, ele nemaifiind de lemn, acoperite cu șindrilă, ci sînt ridicate din piatra și cărămidă, cu multe încăperi și acoperite cu țiglă.

casa cu nr. 351 (Grozav Ion), casa cu nr. 134 (Știoapă Trandafir), casa cu nr. 170 (Margan Mihai), casa cu nr. 36 (Tămășilă Roman), casa cu nr. 70 (Mihuț Simion).

Casele de tip arhaic sînt contruite din lemn pe temelii de piatră, maximum 1/2 m. de la suprafața solului. Construcția este realizată după sistemul bicameral: „camera cu vatră“ (cu foc) și „camera cu sobă“ (camera în care se locuiește). Multe din casele de lemn, de acest tip, au un „tîrnaț“ în lățime de 1 pînă la 1 1/2 m. Trecînd prin „tîrnaț“ intrai în casă, intrare care se face prin camera cu vatră și de aici în camera cu sobă.

Interiorul unei case de lemn de tip arhaic se prezintă în linii simple. Încăperea „cu vatră“ este larg deschisă, de cele mai multe ori netencuită în interior, cu vatră mare, lucrată din cărămidă, pentru foc, deasupra cu un hogeac care iese în sus, pînă deasupra acoperișului. În „camera cu vatră“ se găsește întreg inventarul pentru gătit mîncarea, diverse vase lucrate din lemn, fier sau ceramică.

„Camera cu sobă“ are un aranjament permanent același în toate cazurile, mai bogat sau mai sărac. „Camera cu sobă“, spre deosebire de „camera cu vatră“, este întotdeauna tencuită în interior, are două ferestre mici, situate către uliță și, uneori, o fereastră tot mică, care e situată către interiorul gospodăriei. În general, ferestrele aveau „ferhanguri“³¹, dar atunci cînd ele apăreau erau mici, prinse de la jumătatea ferestrelor. În „camera cu sobă“ se găsește o sobă de tuci cu gura deschisă în peretele de către „camera cu foc“. În aceste case vechi se mai păstrează încă interiorul de la sfîrșitul secolului XIX și începutul secolului XX.

În „camera cu sobă“ apare un pat, de cele mai multe ori două paturi, care sînt lucrate din lemn de brad, fag, cireș sau de nuc, cu fund de scînduri. Paturile sînt înalte, așezate pe lîngă pereții laterali, față în față, fiecare cu dotarea lui. În aceste paturi mărginite de o parte și de alta de scînduri, se așează un strat gros de fin sau de „ghije“³². Stratul de fin sau de ghije poate fi liber, dar de cele mai multe ori el este introdus într-un sac mare de proporția unei saltele, „strujacul“³³. În general, pe pat se așează două strujacuri. Peste „strujac“ (sau strujacuri) se pune „poneava“³⁴ și deasupra acesteia se așează „pricoița“³⁵ care acoperă totul, dînd patului o înfățișare plăcută. La capetele patului se așează o pernă lungă lucrată tot din cînepă, umplută cu foi de porumb sau cu „otavă“.

Perinile, strujacul, poneava, pricoița și traista intră în mod nelipsit în zestrea fetei și chiar a băiatului, dacă acesta „se ginerește“. Lîngă paturi și în toată lungimea lor, se găsește cîte o „laviță“ de lemn cu

³¹ „Ferhanguri“, din germanul „Vorhang“ = perdea.

³² „Ghije“ — foile desfăcute de pe știuletele de porumb.

³³ Strujacul este confecționat din pînză de cînepă.

³⁴ „Poneava“ — un fel de cearceaf gros lucrat tot din cînepă.

³⁵ „Pricoița“ — o pătură groasă din lînă de oaie, țesută de război.

ceva mai scundă decît înălțimea patului. Între paturi, la capetele lor dinspre ferestre, se găsește o masă înaltă cu patru picioare. Sub masa mare se află o alta mai mică, rotundă, cu patru sau trei picioare, care este folosită pentru prinz și cină cînd membrii familiei se așează în jurul ei pe scaune mici, „găvănite“.

În „camera cu sobă“ se mai găsește „căloniul“ și un stelaj din lemn, unde se țin vasele de ceramică. Pe pereții încăperii, în partea de sus a lor, atîrnă „cingee“³⁶ pe care se așează vase de ceramică sau blide de lemn. Pe peretele dinspre răsăritul soarelui sînt așezate icoane, frumos pictate pe lemn sau pe sticlă, de cele mai multe ori așezate și ele tot pe „cingee“. De mijlocul tavanului, care nu este prea înalt, atîrnă lampa cu petrol și ca o încununare a acestui aranjament stă lada de zestre, frumos sculptată.

AURELIAN MOTOMANCEA

³⁶ „Cingeu“ — ștergar.